

Oponentský posudek na habilitační spis Petra Hrubého Metalurgická produkční sféra a neagrární sídelní struktura v závěru přemyslovské éry na centrální Českomoravské vrchovině. Brno 2016, 91 s., 198 obr.

P. Hrubý si zvolil, v souvislosti se svým profesním zaměřením, velmi závažné téma řešící problematiku těžby rud a získávání drahých i barevných kovů a železa v oblasti centrální Českomoravské vrchoviny, přibližně na území vymezeném městy Jihlava, Pelhřimov a (Havlíčkův) Brod. Je nutné zdůraznit, že do počátku kutnohorského boomu na samém konci 13. století šlo o nejdůležitější důlní a hutní oblast na území přemyslovského státu, oblast zajišťující především stříbro, jež umožňovalo českým králům realizovat jejich politické, hospodářské i kulturní plány a činilo z nich v podstatě jedny z nejdůležitějších vládců ve středovýchodní Evropě a samozřejmě též v rámci středověké Římské říše, byť v tomto ohledu jejich postavení procházelo jistými turbulencemi, aby bylo kodifikováno za vlády Václava II. Silnou stránkou předkládané práce je beze všech pochyb kombinace poznatků získaných z písemných pramenů s hmotným svědectvím obstaraným terénními průzkumy, archeologickými výzkumy a použitím dalších metod, jako jsou radarové a gravimetrické geofyzikální měření, dendrologické a mikroskopové analýzy apod. Do hry ale vstupují také autorovy důkladné znalosti geologie a mineralogie a zároveň i technologie těžebních a hutních postupů. Právě vhodná kombinace uvedených metod umožňuje podat plastický obraz zkoumaných skutečností.

Práce je rozdělena do sedmi hutných kapitol, jejichž text je doslova nabit relevantními informacemi, lze ji tedy označit za materiálovou v nejlepší smyslu slova. A nezanedbatelnou není ani komparativní stránka, kdy Hrubý uvádí na základě velmi solidní znalosti zahraniční literatury základní poznatky ze vzdálenějšího i sousedního prostředí, opět ve vertikálním pohledu do různých časových období, a tím vlastně vřazuje českomoravskou problematiku, již se věnuje, do mnohem širšího celoevropského vývoje těžby a zpracování drahých kovů, včetně problematiky numismatické.

Již přehled kolonizačních aktivit ve vymezeném prostoru, který Hrubý podává v první kapitole, nepochybně zaujme, protože předpokládá, ale i dokazuje konkrétními nálezy významné osídlovací aktivity již v průběhu druhé poloviny 12. století, zcela jistě pak na jeho konci. Jde o povodí střední Jihlavy, ale také Posázaví, Želivsko, a profilují se zde především církevní instituce. Z moravské strany připomíná některé rody, zde bych ale nabádal k větší opatrnosti k nakládání s termíny *beneficium* a *výsluha*; ve druhém případě jde o uměle vytvořený termín moderní historiografií, který nemá žádnou právní kvalitu a u mnoha statků nelze rozeznat, zda jde o dary po službách nebo obdarování zavazující si. Správně je připomenuta docela fenomenální role Lichtenburků a také Jana z Polné, který byl nepochybně vlastníkem poměrně rozsáhlého vysočinského *dominia*, aniž je vlastně zcela zřejmé, jak a proč k němu přišel. Následné popisy oblastí s nálezy zlata a stříbra a jejich charakteristika jsou logickými součástmi úvodní kapitoly. Vstup do problematiky evropské těžby drahých kovů představuje právě jeden z momentů komparace, při kterém si může vnímavý čtenář uvědomit nejednu hlubší souvislost. Pro Slezsko a území Čech a Moravy má zcela jistě největší význam oblast Harzu a posléze Freiberg v míšeňské marce, jak ostatně v práci zaznívá. Následné pasáže se přehledně zabývají poznatky ze staršího přemyslovského období před masivní těžbou stříbrných rud ve 13. století.

Autor správně poukazuje na nejasnost údaje o dávce 12 hřiven stříbra johanitům nad řekou Mží z doby před rokem 1188, jež by kladl existenci stříbrných dolů do hloubky o nějakých 50 let. U osoby řeholníka Bartoloměje (Bartholomaeus Anglicus) se lze klonit také k mladšímu původu jeho spisu o nerostném bohatství Čech, nikoli k prvnímu období magdeburskému (po 1231). V letech 1254-1257 byl ale provinciálem minoritů na našem území bratr Jiljí (Aegidius); regesta, jež P. Hrubý uvádí, se vztahují k Bartolomějovi z Čech (z Prahy), který byl velice činným misionářem na východě Evropy a měl být ve spolupráci s templáři prvním biskupem v polském Lukově, z čehož nakonec sešlo. Není jisté, zda jde o totožnou osobu, spíše však ne. Onen misionář Bartoloměj z Čech ovšem musel znát poměry v českých v 50. letech velmi dobře, protože zde mj. vybíral příspěvky na svoji misijní činnost mezi Litevci a Jatvěhy. Dnes se považuje za autora spisku popisujícího východní Evropu, takže jeho literární činnost by bylo možné srovnat, nicméně encyklopedické dílo Bartoloměje Angličana *De proprietatibus rerum* je zcela jistě mnohem vyspělejší. Za šťastnou lze považovat také Hrubého kombinaci historických a archeologických pramenů k nejstarším fázím dolování v uvedené oblasti.

V další části o regálu a minci autor správně podotýká, že praxe v přemyslovské monarchii 10.-12. století zdaleka nebyla jednotná, tj. jen ražby pražského knížete, ale razili i biskupové a úředníci. U výkladu o mincmistrech na Vysočině je nutné upozornit na odkazování na poněkud archaickou již edici RBM, zatímco by měla být využívána CDB, tzv. český diplomatář. Ale v samotné historické materii se autor orientuje velmi dobře, což se týká nejen úřadu mincmistrů, ale i urburců.

Další kapitola je pak již věnována nejstarším dokladům dolování na Českomoravské vrchovině, pozůstatkům důlních děl na Pacovsku, u České Bělé, na několika dalších potocích a říčkách. Přiblíženy jsou také technologie, které jsou období před počátkem „stříbrné horečky“ doloženy.

V následné kapitole autor mapuje vysledovatelné hornické a hutnické areály, a sice rozsáhlý areál na jihlavských Starých horách, Buchberg u Utína, Cvilínek zastupující kategorii maloprovozů, areál jižně od Vyskytné na Pelhřimovsku, krátkodobý maloprovoz u České Bělé. Hrubý popisuje základní příznaky dolovacích a hutních aktivit, věnuje se hlubinnému dolování (štoly) a otázce rozpoznání důlních měr na dochovaných pozůstatcích, což lze označit za obzvláště zajímavou a přínosnou tematiku. Dále přichází ke slovu primární úprava rud v krajině, užití vody a vodního kola, přičemž za nejstarší zmínku vodních mlýnů má královskou listinu z roku 1269, kde se hovoří o dvou mlýnech zv. hutta na hranicích klášterství Hradisko a šternberského panství (železná ruda). Dále charakterizuje nejrůznější součásti technologického vybavení. Zajímavý exkurs představuje termín *casa*, kde se přiklání ke Kejřově interpretaci jakožto technologického objektu (hut', tavírna, resp. zkušebna).

Své místo v podrobném výkladu má samozřejmě také problematika hornických a hutnických sídlišť. Upozorňuje, že se mohou objevovat i sídliště hrazená (u nás např. Sekanka nad soutokem Sázavy a Vltavy na panství ostrovského kláštera). Mnohem častěji však jde o lokality nehrazené, ke kterým patří všechna, která jsou evidována na centrální Českomoravské vrchovině. Zajímavým jevem jsou tzv. hornické hrádky, které lze snad nalézt i na Jihlavsku a Havlíčkobrodsku u Bartoušova. Autor opět přichází s charakteristikou takových osad a jejich součástí, popisem konstrukčních prvků či pozůstatků obživy jejich obyvatel. Závěrečná kapitola pak patří vlivu rudného hornictví ve 13. století na životní prostředí. V závěrečné

úvaze pak poukazuje na některé dosud neuspokojivě poznané momenty související často s tím, že s bouřlivým rozvojem Kutné Hory řada vysočinských provozů a sídlišť zanikla a na krajinu již nebyl jejich vliv markantní.

Práce má zdánlivě méně stran, jde však o dojem klamný, neboť je vysazena velmi úsporným způsobem písmem nevelkým, stejně tak užším řádkováním, takže ve skutečnosti jde o stovky normostran a tudíž je zcela adekvátní běžným požadavkům či spíše je překračuje. Nezmínit nelze ani kvalitní a velice ilustrativní obrazovou přílohu.

Právě Petra Hrubého představuje podle mne ucelený a plně poučený přehled vytčené problematiky, přičemž za silnou stránku z hlediska historika považuji dva momenty: především umné a spolehlivé skloubení poznatků z historických a archeologických pramenů, dále pak široké srovnávací pole, které zasazuje poznatky z centrální Českomoravské vrchoviny do celoevropského vývoje. Z práce lze dobře tušit autorův zápal pro věc spojený s nikoli běžnou akribií. Považuji pertraktovanou práci za plně vyhovující pro daný účel a doporučuji ji vřele k dalšímu řízení před vědeckou radou.

V Brně, 14. listopadu 2016

Prof. Mgr. Libor Jan, Ph.D